

»Reknemo li da nismo zgriješili, pravimo ga lašcem i riječi njegove nema u nama.« (1 Iv 1, 10)

O dostojanstvu čovjeka grješnika

IVICA RAGUŽ*

UDK: 27-537.8

Pregledni članak

Primljeno:

16. listopada 2016.

Prihvaćeno:

28. studenoga 2016.

Sažetak: Članak promišlja stvarnost grijeha, pristupajući joj suprotno današnjemu stavu prema grijehu, koji vlada izvan, ali nerijetko i unutar Crkve. Prvi dio donosi skicu stanja današnjega govora o grijehu. Njega u prvome redu obilježava ono što autor označava kao kulturu isprika, u kojoj se čovjek ne želi suočiti s činjenicom grijeha te, posljedično, ne želi ni oprost. Navode se tri razloga tomu stanju: kriza kršćanske vjere u Boga koji je drukčiji od čovjeka i od njega nešto zahtijeva, kriza sadržaja vjere koja uzrokuje relativiziranje grijeha i nemoć Crkve, proizišlu iz te relativizacije, koja je u opasnosti da olakotnim i neozbiljnim gestama milosrđa potvrdi svoju nemoć, odnosno da samu sebe ne doživi ozbiljno. U takvom ozračju čovjek više ne traži oprost u kojem se ozbiljno suočava i priznaje vlastiti grijeh, nego se umjesto toga traže isprike. Isprike ne shvaćaju grijeh ozbiljno, kao da se nije dogodio. Istinski oprost i milosrđe računaju, pak, s priznanjem i ozbiljnim suočavanjem s grijehom. U drugomu dijelu analizira se pojam grijeha u Starom zavjetu. Na mnogim biblijskim mjestima potvrđuje se potpuno suprotan pristup grijehu od onoga koji ima kultura isprika. U izabranom narodu, upravo zbog činjenice izabranja, započinje povijest grijeha i u njemu se sabire grješnost čovječanstva. Izraelski narod posjeduje snažnu svijest o grijehu, bez ispričavanja ili relativiziranja grijeha. S druge strane, izabrani narod mjesto je Božjih obećanja o spasenju, svijesti i iskustva posebne, velike i radikalne Božje ljubavi, milosrđa i oprosta grijeha. Treći dio članka prikazuje novozavjetnu sliku grijeha i Kristov pristup grijehu. Dolazak i navještaj Isusa Krista kao središnju temu ima grijeh, a shvaća se na tragu starozavjetne povijesti spasenja. S gledišta Staroga zavjeta Krista se shvaća kao onoga koji preuzima i ništi grijeh svijeta, kao patničkoga Slugu Jahvina, i kao Sina Čovječjega s kojim dolazi i konačni obračun sa zlom. U njegovu javnom djelovanju ne nalazimo relativiziranje ili ispričavanje grijeha, nego raskrinkavanje grijeha, bez uljepšavanja, kako bi čovjeka

* Izv. prof. dr. sc.
Ivica Raguz, Katolički
bogoslavni fakultet u
Đakovu Sveučilišta J. J.
Strossmayera u Osijeku,
P. Preradovića 17, 31400
Đakovo, Hrvatska,
ivica.raguz@os.t-com.hr

doveo obraćenju. U četvrtom dijelu članka progovara se o potrebi i važnosti zadaće Crkve, uvijek svjesne svoje i grješnosti i svetosti, da razotkriva i svetom srđžbom upozorava na grijeh te da naviješta jer u sebi samoj živi oprostjenje, novost Božjega oprostjenja i milosrđa. Čovjek koji u Crkvi priznaje da je grješnik pred Bogom zadobiva svoje istinsko dostojanstvo.

Ključne riječi: grijeh, isprika, milosrđe, C. S. Lewis, oprost, pomirenje, Crkva.

Uvod

»Riječ grješnik nema za mene više nikakva smisla. U javnosti ta riječ ima prizvuk komičnoga: kao mamac ona figurira u naslovima seksualnih filmova. Ta riječ dopire do nas iz jednog potonulog svijeta u kojem je postojao čitav aparat mučila pomoću kojih se u savjest zločinaca kušalo utisnuti njihovu grješnost i ponovno je istjerati putem ispovijedi i nametnute pokore te, putem uvijek novih primjena, držati budnim opći osjećaj da smo grješnici te taj osjećaj uvijek iznova podgrijavati. Sve to naočigled božanstva koje je uvrijeđeno u svojoj ljubavi, djelatno predstavljano oficijelnim svećenstvom, koje je posjedovalo moć da nekome tako dugo govori u savjest dok sebe naposljetku ne počne smatrati 'zadnjim grješnikom', i opet moć da se iz močvare upeca hokuspokus, da ga se opremi nedužnošću ljubljenog Božjeg djeteta koje ljubi do sljedećeg pada.«¹

Te riječi švicarskoga teologa Hansa Ursa von Balthasara, napisane prije nekoliko desetljeća, još uvijek savršeno sažimaju ozračje današnjega čovjeka s obzirom na shvaćanje grijeha. Grijeh ima prizvuk *komičnoga*, rekli bismo, prizvuk neshvatljivoga i danas mnogima teško prihvatljivoga. Čak i u Crkvi nije puno bolje stanje. Dobiva se dojam da se i u crkvenim zajednicama s teškom mukom govori o grijehu, možda s razlogom da se izbjegne onaj dojam *komičnoga*. To je dovelo do toga da je u mnogim Crkvama sakrament pomirenja gotovo nestao ili se pretvorio u neku vrstu ugodnoga, gotovo psihološkoga razgovora u kojem se traže savjeti, a zaobilazi se priznanje grijeha. Sličan se dojam može dobiti i naočigled danas popularnoga govora o milosrđu. Čini se da je i tu pojam milosrđa za mnoge samo način da se zaobiđe govor o grijehu. Kao da se zaboravlja da je Crkva zajednica koja u Vjeronju ispovijeda oprostjenje *grijeha*. Ne treba ni spominjati da mnogobrojni teološki naglasci o grijehu, primjerice razlikovanje lakih i teških grijeha, danas nemaju gotovo nikakvu ulogu u dušobrižništvu. Jednom riječju, nalazimo se pred činjenicom krize svijesti o grijehu. Stoga će ovo promišljanje pokušati ponovno upozoriti na činjenicu da je kršćanstvo u svojoj srži religija grijeha, da se ono razlikuje od ostalih religijskih i svjetonazorskih sustava upravo po radikalnoj svijesti o grijehu i njegovu

¹ H. U. von BALTHASAR, *Pojašnjenja*, Zagreb, 2005., str. 195.

priznanju. Time ćemo pokazati da je govor o Božjem milosrđu, ljubavi i oprostumu neodvojiv od grijeha, odnosno da tek radikalnost Božjega milosrđa, ljubavi i oprost zaista rasvjetljuje, raskrinkava i radikalizira ozbiljnost, dramatičnost zla i grijeha.

Tako ćemo u prvom dijelu ukratko skicirati današnje stanje govora o grijehu, u drugom i trećem donijet ćemo kratak prikaz biblijskoga poimanja grijeha. U četvrtom, zadnjem, dijelu predstaviti ćemo Crkvu kao zajednicu ispovijesti grijeha i milosrđa. Pokazat će se da čovjek priznanjem grijeha ne gubi, nego, štoviše, tek dobiva svoje istinsko dostojanstvo.

1. Današnja kultura kao *kultura isprika*

Veliki kršćanski pisac Clive Staples Lewis već je prije pedesetak godina dobro primijetio da je jedna od velikih poteškoća današnjega čovjeka ta što je izgubio osjećaj za grijeh:

»Kršćanski odgovor koji kaže da smo se svojom slobodnom voljom poslužili kako bismo se iskvarili toliko je poznat da ga je jedva potrebno i navoditi. Ali unijeti ovo učenje u stvarni život, u svijest naših suvremenika, pa čak i današnjih kršćana, veoma je teško. Kada su apostoli propovijedali evanđelje prvim kršćanima, oni su čak kod svojih poganskih slušača uspijevali probuditi svijest o tome da su zaslužili Božji gnjev... Otada se sve promijenilo. Kršćanstvo je danas primorano propovijedati dijagonu – lošu vijest – prije no što itko zaželi koji lijek.«²

Lewis smatra da je razlog tomu to što je današnji čovjek usredotočen jedino na jednu krjepost, a to je ljubaznost ili milosrđe, jer je »većina nas uvjerena da je ljubaznost jedino istinsko dobro, a okrutnost jedino istinsko zlo«.

Engleski pisac time naznačuje svu problematiku kršćanskoga govora, pa čak i inflacije govora o milosrđu u današnjoj Crkvi. Nerijetko se može dobiti dojam da je milosrđe samo dokaz kako se milosrđe *jeftino* poima. To *jeftino poimanje* samo izriče neozbiljno shvaćanje zla. Riječ je o tome da se danas više nema dovoljno hrabrosti *suditi zlo*, a time se suočiti s njim, tj. zlo razumijevati pod vidom Božje pravednosti ili Božje svete srdžbe o kojoj Sveto pismo govori. To prešutno odreknuće od suđenja zla u današnjoj Crkvi dovodi do toga da se zlo, a time i grijeh, krajnje relativizira te tako čovjek gubi svoje dostojanstvo. Izdvojili bismo samo tri razloga koja nam se čine posebno važnima.

Prvo i najvažnije, riječ je ponajprije o krizi religije, odnosno kršćanske vjere u Boga. Naime, u vjeri u Boga na poseban se način, kako ćemo to kasnije još pokazati, isto-

² C. S. LEWIS, *Problem boli*, Split, 2015., str. 60.-61.

dobno čuva radikalna svijest o zlu i grijehu s jedne strane te o Božjem milosrđu i njegovoj dobroti s druge strane. Riječ je o tome da je vjera u osobnoga Boga ona koja čovjeka sučeljava s činjenicom grijeha. No gdje se na obzorju ljudske misli više ne prihvaća prisutnost Boga, gdje Boga više nema, grijeh prestaje postojati. On se reducira na uvjetovanosti ovoga svijeta te se prestaje govoriti o grijehu. Čovjek je sada uvjetovan svojim genetskim, društvenim i psihičkim datostima. On je pogriješan, ali više nije grješan, ne treba više preuzimati odgovornost zbog grijeha, nego samo treba priznati krivnju koja se na njemu nalazi zbog navedenih uvjetovanosti. Premda se takav stav čini daleko milosrdniji od kršćanskoga koji čovjeka proglašava grješnikom, u svojoj srži on je daleko nemilosrdniji. Jer tamo gdje se čovjek reducira na uvjetovanosti ovoga svijeta, tamo više nema mogućnosti za obraćenje i novi početak.

Nije teško uvidjeti da se takav stav pojavljuje i u samoj Crkvi. Mogli bismo reći da današnji vjernik više ne shvaća ozbiljno Boga. On s teškom mukom prihvaća Boga koji je drukčiji od njega, Boga koji se ne može i ne smije reducirati na čovjekova očekivanja, želje i potrebe. Današnji vjernik ne prihvaća rado Boga koji od njega nešto zahtijeva, koji od njega traži obraćenje. Bog mu je također odbojan kao autoritet, posebice kao autoritet koji raskrinkava čovjekove grijehe. Stoga se ne treba čuditi što današnji vjernik uopće više nema potrebe za opravdanjem, oslobađanjem vlastitih grijeha, nego traži od Boga da on samoga sebe opravda. To je posebno uvidio umirovljeni papa Benedikt XVI. u intervjuu: »Čovjek više ne vjeruje da mu je potrebno opravdanje pred Bogom. On je mišljenja da se Bog mora opravdati naočigled svih strahota u svijetu i naočigled svih muka čovječstva, a sve to u konačnici ide na njegov konto.«³ Bog je taj koji je na neki način kriv, on je taj koji mora na neki način samoga sebe opravdati pred čovjekom. Dobiva se dojam da nijedno zlo nije tako ozbiljno, nije tako veliko da bi se njime trebalo previše zamarati i zabrinjavati. A kako je Bog milosrdan, ni njega ne treba zamarati i zabrinjavati svojim grijesima. Tako se također događa, što će potvrditi mnogi dušobrižnici, da današnji čovjek jednostavno više ne želi čuti sud o vlastitom grijehu, ne želi priznati svoje grijehe, nego odmah zahtijeva milosrđe, razumijevanje. Tako je sama činjenica da se nalaze u patnji i mucu mnogima dostatan razlog da se ne suočavaju s vlastitom grješnošću. Štoviše, drugi koji se usude *suditi* grijeh odmah se proglašavaju rigidnim, nemilosrdnim.

Drugo, kriza je sadržaja kršćanske vjere. Pod pritiskom modernoga doba mnogobrojni sadržaji kršćanske vjere (dogme, moralni zakoni) ne shvaćaju se i ne doživljavaju se više ozbiljno. Tamo gdje ništa nije ozbiljno ili gdje je vrlo malo ozbiljnoga, tamo je milosrđe izričaj te iste neozbiljnosti, izričaj činjenice da nam, zapravo, ništa

³ Intervju s umirovljenim papom Benediktom XVI., u: *Communio* 42(2016.)125, str. 6.

više nije ni neugodno, kako piše opet Lewis: »Svatko je kadar biti dobrohotan ako to u danom trenutku ne stvara neugodnost.«⁴

Treće, relativizacija grijeha nerijetko je izraz činjenice da je Crkva krajnje nemoćna spram današnjega svijeta pa svojim olakotnim i neozbiljnim gestama milosrđa može biti u velikoj opasnosti da, zapravo, samo potvrđuje svoju nemoć. Dakle, Crkva ni sebe više ne shvaća ozbiljno. U toj neozbiljnosti čini se da se Crkva želi svidjeti i prilagoditi ovom svijetu, ne želi osjetiti neugodnost od ovoga svijeta i njegovu kritiku.

Tri navedena razloga možda se najbolje mogu sagledati u krizi poimanja Božjega oprosta. Tu je problematiku opet uvidio Lewis. Naime, piše engleski pisac, kad tražimo od Boga oprost, često mislimo na to da nas ispriča, a ne da nam oprosti. Postoji golema razlika između oprosta i isprike: »Oprost znači: 'da, to si učinio, ali prihvaćam tvoju molbu; nikad ti to neću predbacivati te će između nas biti sve isto kao i prije.' Ispričati pak znači: 'Vidim da si mogao drukčije postupiti, ali nije bilo namjerno; u stvari nisi ni kriv.'«⁵ Tako gdje nema grijeha, nema ni oprosta. Čini se da je taj Lewisov uvid i danas više nego aktualan. Dobiva se dojam da kad Boga molimo za oprost, molimo ga da primi naše isprike jer gotovo uvijek mislimo na određene *olakotne okolnosti*, pozivamo se na slučajnosti ili *dramatičnost* čovjekova života te se opravdavamo u konačnici nerijetko i pozivanjem na *autentičnost* novoga života. Tako se događa da pred Bogom dolazimo po oprost, a u stvarnosti se, zapravo, samo zadovoljavamo svojim isprikama.

Lewis nastavlja, takvim pristupom potvrđujemo kako uopće ne vjerujemo u Božji oprost jer se oprost odnosi upravo na ono što se ne može ispričati. Kao da ne vjerujemo da će nas Bog prihvatiti ako ne postoji baš nikakva isprika za vlastite grijeha. Oprost pak podrazumijeva oprost od grijeha, a ne od isprika. Ovako Lewis zaključuje: »Istinski oprost znači nepokolebljivo gledati grijehu u lice, grijehu koji, lišen svake isprike, i dalje ostaje nakon što učinili sva priznanja. Istinski oprost znači gledati grijeh u njegovoj strahoti, prljavštini, njegovoj zlobi i zloći, a unatoč tomu pomiriti se s čovjekom koji ga je učinio. To, samo to je oprost. I njega možemo u svakom trenutku dobiti od Boga ako za to molimo.«⁶ Isto tako ta logika isprika nije samo opasna za naš osobni život nego i za odnos prema drugima. Kultura isprika, kultura *sorry*, koliko god to na prvi pogled čudnovato zvuči, uzrokuje kulturu nemilosrđa. Naime, neozbiljno shvaćanje vlastitih grijeha, odnosno neprihvatanje Božjega oprosta, povlači sa sobom preozbiljno shvaćanje tuđih grijeha. Za svoje

⁴ C. S. LEWIS, *Problem boli*, str. 61.

⁵ ISTI, *Was der Laie blökt. Christliche Diagnosen*, Einsiedeln, 1999., str. 126.

⁶ *Isto*, str. 128.

grijehe olako i brzo pronalazimo isprike, a za tuđe grijehe teško i vrlo sporo prihvaćamo bilo kakvu ispriku. Možda je to jedan od razloga zašto je malo milosrđa u današnjem svijetu, odnosno zašto smo okrutni jedni prema drugima. Jer gdje nema svijesti o grijehu, priznanja vlastita grijeha, nema ni življenoga oprosta koji potom možemo i trebamo dati drugima. Čovjek se u obama slučajevima vrti oko sebe samoga, oko svoje samodostatnosti.

U tom smislu uviđamo koliko je opasan nepromišljen i jeftin govor o milosrđu u Crkvi, koliko on kao takav može zahvatiti dušobrižništvo, a time i sakrament ispovijedi. Možemo, zapravo, na taj način samo suptilno podržavati kulturu nemilosrđa i okrutnosti. Iz svega toga uviđamo kako kriza svijesti o grijehu dovodi do krize oprosta.

Stoga je velik izazov za Crkvu u današnjem vremenu progovoriti istodobno i o grijehu i o milosrđu te time spašavati čovjekovo izgubljeno dostojanstvo u kulturi isprika. U drugom dijelu pokazat ćemo kako bi se na temelju Svetoga pisma Crkva trebala razumjeti kao zajednica u kojoj postoji živa svijest o grijehu s jedne strane te svijest o Božjem milosrđu s druge strane. Crkva je zajednica u kojoj se vidljivo očituje Božje milosrđe kao oprost od grijeha.

2. Izraelski narod i otkriće grijeha

Cijela povijest izraelskoga naroda jest povijest grijeha i milosrđa.⁷ Nakon grijeha praroditelja Bog ne ostavlja čovječanstvo u grijehu. Uvijek iznova Bog dolazi u susret čovjeku, sprječava i zaustavlja zlo, omogućuje novi početak i daje znakove svoje nazočnosti i budućega spasenja. Tako Kajinu na čelo stavlja znak kojim ga čuva od nasilja, nakon potopa omogućuje novi početak ljudskom rodu. Štoviše, Bogu je toliko stalo do čovjeka da unatoč njegovu grijehu sklapa savez s tim istim čovjekom (savez s Noom).

No ono što nas prvo ovdje zanima jest činjenica da od samoga početka Bog jasno naznačuje što je grijeh, jasno naznačuje svoje neslaganje s grijehom. Tako Božje pitanje Adamu: »Gdje si?« (Post 3, 9) ne dopušta relativiziranje grijeha, Bog traži od Adama osobno suočavanje s grijehom. Da Bogu nije svejedno zbog grijeha, pokazuje i činjenica da on praroditelje izbacuje iz raja zbog grijeha, pritom dakako opet najavljujući svoje milosrdno djelovanje, u ženi s djetetom koji će zmiji satrti glavu. Isto se pitanje, isto suočavanje s grijehom, ponavlja i s Kajinom: »Gdje je tvoj brat Abel?« (Post 4, 9) Opet Bog doziva u svijest čovjeku počinjeni grijeh bez ikakva ispričavanja: »Što si učinio? Slušaj! Krv brata tvoga iz zemlje k meni više.

⁷ Izvršna studija o grijehu u Starom zavjetu: G. A. ANDERSON, *Sin. A History*, New Haven – London, 2009.

Stoga budi proklet na zemlji koja je rastvorila usta da proguta s ruke tvoje krv brata tvoga!« (Post 4, 10-11) Dakle, od prvih stranica Svetoga pisma ne postoji nikakvo relativiziranje zla. Bog jasno imenuje zlo i grijeh te izražava svoje neslaganje, svoj sveti bijes zbog grijeha.

Ista se logika nastavlja u izraelskom narodu. Bog izabire Abrahama i u njemu izraelski narod da po tom istom narodu donese svim narodima svoje spasenje kao djelo svojega milosrđa. No u izraelskome narodu ponavlja se grješna povijest čovječanstva, odnosno izraelski narod na poseban način doživljava svu silinu grijeha. Uvijek iznova izraelski narod otpada od Boga te tim otpadom pokušava relativizirati i svoju svijest o grijehu. No Bog uvijek iznova šalje svoje proroke koji imaju ulogu jasnim, a recimo to, i vrlo žestokim rječnikom naznačiti grijeh izraelskoga naroda. Tako Mojsije govori svojem izraelskom narodu (Izl 32) i prorok Natan Davidu: »Ti sam si taj čovjek.« (2 Sam 12, 7). Tako i Jeremija. Tako i Ezekiel. Svijest o grijehu snažno dolazi do izražaja u psalmima. I mnogi drugi tekstovi dovoljno govore kako se s pravom izraelski narod može razumjeti kao narod duboke svijesti o grijehu. Ono što izraelski narod razlikuje od ostalih naroda jest upravo duboka svijest o grijehu, o grijehu cijeloga naroda, ali i pojedinaca. Naime, u Starom zavjetu ne postoji nekakvo kolektivno ispričavanje pojedinačnih grijeha. Jasno se prokazuju grijesi pojedinaca: Mojsija, Davida, Salomona i mnogih drugih. Razlog takvoj dubokoj svijesti o grijehu jest upravo Božje izabranje, poseban odnos koji narod ima s Bogom. Božja posebna nazočnost u narodu (Tora i Hram), Božja posebna ljubav, briga za narod i njegov savez uvjetuju veličinu, silinu i dramatičnost grijeha izraelskoga naroda. Jer grijeh je uvijek veći pred većom ljubavlju.

Izraelski narod doživljava i tumači mnogobrojna mučna iskustva u svojoj povijesti upravo kao posljedicu grijeha. Dovoljno je samo spomenuti ova dva teksta: »Tješite, tješite moj narod, govori Bog vaš. Govorite srcu Jeruzalema, vičite mu da mu se ropstvo okonča, da mu je krivnja okajana, jer iz Gospodnje ruke primi dvostruko za sve grijeha svoje.« (Iz 40, 1-2) »Tvoj grijeh je iskupljen, Kćeri sionska, neće te više u izgnanstvo voditi. Kaznit će opačinu tvoju, Kćeri edemska, razotkriti grijeha tvoje.« (Tužaljke 4, 22) Posebno se to odnosi na iskustvo babilonskoga sužanjstva te na svu povijest nakon toga, sve do Isusova vremena. Babilonsko sužanjstvo tumači se kao Božji sud nad narodom, kao posljedica grijeha. Izraelski narod na svojoj koži osjeća svu muku grijeha. Ali i život nakon povratka opet se tumači kao izgnanstvo koje nije prestalo. (Dn 9) Postojala je živa svijest da je Bog odsutan iz hrama, da treba uslijediti njegov povratak koji će dovršiti sadašnje izgnanstvo kao posljedicu grijeha. (Mal 3, 1; Iz 40, 3-11)

Ono što je ovdje posebno važno istaknuti za razumijevanje naše tematike jest to da nam Sveto pismo govori da se u izraelskom narodu trpi sva grješnost čovječanstva.

To je posebno vidljivo u neobičnom liku, sluzi Jahvinu. Bilo da je to sam izraelski narod bilo da je to pojedinac, u njemu se skuplja zlo izraelskoga naroda i cijeloga svijeta: »A on je naše bolesti ponio, naše je boli na se uzeo, dok smo mi držali da ga Bog bije i ponižava. Za naše grijehе probodoše njega, za opacine naše njega satriješe. Na njega pade kazna – radi našeg mira, njegove nas rane iscijeliše. Poput ovaca svi smo lutali i svaki svojim putem je hodio. A Gospodin je svalio na nj bezakonje nas sviju.« (Iz 53, 4-6) Njegova će pak muka biti na korist svim narodima, tj. ona ima univerzalnu vrijednost: »Evo, pozvat ćeš narod koji ne poznaješ, i narod koji te ne zna dohrlit će k tebi radi Gospodina, Boga tvojega, i Sveca Izraelova, jer on te proslavio.« (Iz 55, 5) Dakle, Sluga Jahvin kao nitko drugi doživljava svu silinu, dramu, nepotrebitost zla i grijeha. Po njemu će se ostvariti obećanje Abrahamu da će po izraelskom narodu biti blagoslovljeni svi narodi (Ps 67, 1-2. 5-7; 47, 8-9; Iz 49, 5-6) I ne samo to. Postojala je misao da će ponovni Božji dolazak u mesijanska vremena biti povezan s pojavom velikoga zla, s radikalnošću zla koje će tada doživjeti vrhunac u patnji izraelskoga naroda. To posebno dolazi do izražaja u knjizi proroka Daniela, gdje se najavljuje Sin Čovječji koji će donijeti pobjedu Božjem narodu nad njegovim neprijateljima. Ta nas misao dovodi do Novoga zavjeta.

Prije nego započnemo s Novim zavjetom, pokušajmo sažeti dosad rečeno. Izraelski narod jest narod izabranja, narod posebne Božje ljubavi i brige čija je uloga usmjerena prema svim narodima, prema svakom čovjeku. Upravo zbog izabranja, zbog posebne Božje ljubavi i brige izraelski narod doživljava, kao nijedan drugi narod, svu silinu, moć i dramu grijeha. Kao ni jedan drugi narod on je posebno osjetljiv na nepravdu, ima posebno ticalo za pravdu.⁸ U izraelskom se narodu takoreći skuplja grješnost cijeloga čovječanstva. Bog se zbog toga očituje sa svom silinom kao Bog srdžbe, srdžbe koja je izričaj Božjega prokazivanja i neslaganja s grijehom.⁹ Stoga bismo mogli reći da s izraelskom narodom započinje povijest grijeha, da je grijeh ušao u povijest ljudskoga roda. Razlog je taj što se nigdje kao u Izraelu Bog ne shvaća kao radikalno svet Bog, Bog koji je Stvoritelj svijeta, a time i dobrog svijeta. Tako grijeh predstavlja stvarnost kao ono što nikako nije trebalo niti treba biti, kao stvarnost koja se ne može relativizirati strukturom ovoga svijeta. S druge pak strane u izraelskom narodu skupljaju se, opet zbog te iste grješnosti, sva Božja obećanja o novom, konačnom Božjem povratku u svoj narod, o konačnom spasenju koje će

⁸ C. S. Lewis mnogobrojne teške osude i proklinjanja neprijatelja u psalmima tumači kao ozbiljno uzimanje u obzir pravde i nepravde: »Kad Židovi gore proklinju od pogana, vjerujem da se to događalo, jer su oni ozbiljnije uzimali u obzir i pravdu i nepravdu.« (*Das Gespräch mit Gott. Bemerkungen zu den Psalmen, Einsiedeln – Zürich – Köln, 1959.*, str. 45.) Psalmi tako »opominju da u svijetu postoji nešto kao zlo i Bog ga (ne počinitelja) mrzi.« (*Isto*, str. 48.).

⁹ O toj temi vidi B. JANOWSKI, *Ein Gott, der straft und tötet? Zwölf Fragen zum Gottesbild des Alten Testaments*, Neukirchen – Vlym, 2014.

se ostvariti po Mesiji. U tom smislu izraelski narod razlikuje se od ostalih naroda po posebnoj, teškoj i radikalnoj svijesti o grijehu. U izraelskom narodu ne postoji nikakvo uljepšavanje, ispričavanje i relativiziranje grijeha kao u ostalim narodima. S druge pak strane izraelski narod razlikuje se od ostalih naroda po svijesti i iskustvu posebne, velike i radikalne Božje ljubavi, milosrđa i oprosta tih istih grijeha. Nigdje se tako veličanstveno ne govori o Božjoj ljubavi za svoj narod, nigdje se narodu, a time i cjelokupnom čovječanstvu, ne donose takva obećanja o spasenju kao izraelskom narodu.

3. Krist – spasitelj od grijeha

Novi zavjet razumije Isusa Krista upravo na tragu starozavjetne povijesti spasenja. Već se u navještenju Kristova rođenja spominje grijeh, odnosno da će Isus doći osloboditi narod od grijeha: »Rodit će sina, a ti ćeš mu nadjenuti ime Isus jer će on spasiti narod svoj od grijeha njegovih.« (Mt 1, 21) Ivan Krstitelj ukazuje na Krista kao »Jaganjca Božjega koji oduzima grijeh svijeta«. (Iv 1, 29) Ili pak sam Krist kazuje da nije došao »pozvati pravedne, nego grješnike na obraćenje«. (Lk 5, 32) Dakle, Kristov dolazak, njegov navještaj Božjega kraljevstva, kao središnju temu ima upravo grijeh, oslobođenje od grijeha. To posebno sažima evanđelist Ivan naznačujući da se jedino po vjeri u Isusa Krista razotkriva grijeh: »A kad on dođe, pokazat će svijetu što je grijeh, što li pravednost, a što osuda: grijeh je što ne vjeruju u mene; pravednost – što odlazim k Ocu i više me ne vidite; a osuda – što je knez ovoga svijeta osuđen.« (Iv 16, 8-11) Taj govor o grijehu ne podrazumijeva obične individualne grijeha, nego je riječ o grijehu cijeloga svijeta, kako se tvrdi i u Ivanovu evanđelju.

Grijeh svijeta koji nosi Isus Krist može se razumjeti jedino s gledišta Staroga zavjeta. Kako smo pokazali, u Starome zavjetu jasno se naznačuje da se cijela povijest čovječanstva, sva grješnost čovječanstva odlučuje upravo po izraelskom narodu. Izraelski narod, odnosno određeni pojedinac u izraelskom narodu – Sluga Jahvin, Mesija – jest onaj na kojemu će se skupiti svi grijesi svijeta te na kojemu će se upravo na taj način slomiti ti isti grijesi te započeti vrijeme milosrđa i spasenja. Neizmjerne radost, golema zahvalnost pred tom činjenicom grijeha svijeta i oslobođenja od istoga grijeha mogu se shvatiti jedino s gledišta povijesti izraelskoga naroda, naroda u kojemu se čuva živa svijest o grijehu i nada u krajnje Božje spasenje, oprost i milosrđe. Ako se ispusti iz vida ta starozavjetna pozadina Kristove osobe, tada se uopće ne može uvidjeti na koji je način Isus Krist predstavnik cijeloga čovječanstva, zašto se u njegovoj patnji i smrti skuplja sav grijeh svijeta te zašto se događa Božje spasenje, oprost i milosrđe.

Mnogobrojni novozavjetni tekstovi predstavljaju Kristovo javno djelovanje zbog grijeha. Tako Krist daje Ivanu Krstitelju da ga krsti, premda je krštenje znak priznanja grijeha i oprosta od grijeha. Krštenjem Krist naznačuje da je došao uzeti na sebe grijehe svijeta, da se time »ispuni sva pravednost«. (Mt 3, 15) On raskrinkava grijeh, ne uljepšava ga, čovjeka dovodi do toga da prizna grijeh i da krene putem obraćenja. Krist ne dopušta nekakvu kolektivnu krivnju, bijeg od vlastite odgovornosti. Tako Krist oprašta ženi preljubnici, ali joj ukazuje na grijeh. To isto čini sa ženom Samarijankom na zdencu. Grijeh je tema i u Zakeja, Mateja Carinika i mnogobrojnim prisposodobama u kojima se grijeh utvrđuje kao grijeh. Na mnogim mjestima odjekuje: »Oprošteni su ti grijesi«, ili: »Idi i ne griješi više.« Krist je često žestok u upozoravanju na grijeh: »Vi, iako zli.« (Mt 7, 11); »Naraštaj opak i preljubnički znak.« (Mt 12, 39); »Jao tebi, Korozaine! Jao tebi Betsaido!« (Mt 11, 20) Jednom riječju, Krist ne donosi spasenje tako što relativizira, *ispričava* grijeh, nego tako što ga jasno raskrinkava i očituje. Jasno pokazuje da čovjek može zadobiti svoje dostojanstvo jedino priznanjem grijeha.

Ta činjenica raskrinkavanja grijeha dolazi posebno do izražaja u Kristovu obračunu sa Sotonom i nečistim dusima. Golemi nemir nečistih duhova, o kojima nam svjedoče evanđeoski tekstovi (Lk 4, 31-37), naznačuju da se s Kristom počinje događati konačni obračun s grijehom: »Promatrah Sotonu kako poput munje s neba pade.« (Lk 10, 18) Time se želi reći da je Kristova borba protiv grijeha borba s grijehom na univerzalnoj razini, ona se tiče Sotone, kao onoga koji si uzima pravo na vladavinu nad ovim svijetom, koji je »knez svijeta« (Iv 14, 30; 16, 11). Zato Krist dolazi u sukob sa Sotonom već u pustinji, prije svojega javnoga djelovanja te svoje djelovanje shvaća kao sud nad Sotonom. Upravo borba protiv Sotone, sud, odnosno pobjeda nad njim, ukazuju na svu dramatičnost Kristova poslanja koje se ne tiče isprika, nego samoga kneza zla, a time i grijeha svijeta. Kristov navještaj predstavlja *peirasmos*, golemu kušnju (Mk 14, 38), vrhunac povijesti zla, »Vlast tmina« (Lk 22, 53), a time i njezin lom. Zato će Pavao reći da je Isus postao grijehom, prokletstvom, zbog nas, da je umro za nas.

Isto je tako Kristov dolazak sud nad svijetom, ali i nad izraelskim narodom: »Sada je sud ovom svijetu, sada će knez ovoga svijeta biti izbačen.« (Iv 12, 31; 5, 22) »Kad se približi i ugleda grad, zaplaka nad njim govoreći: 'O kad bi i ti u ovaj dan spoznao što je za tvoj mir! Ali sada je sakriveno tvojim očima. Doći će dani na tebe kad će te neprijatelji tvoji opkoliti opkopom, okružiti će te i pritijesniti odasvud. Smrskati će o zemlju tebe i djecu tvoju u tebi. I neće ostaviti u tebi ni kamena na kamenu zbog toga što nisi upoznao časa svoga pohođenja.'« (Lk 19, 41-44) »Jeruzaleme, Jeruzaleme, koji ubijaš proroke i kamenuješ one što su tebi poslani! Koliko li puta htjedoh okupiti djecu tvoju kao što kvočka okuplja piliće pod krila, i ne htjedoste. Evo, napuštena vam kuća. Doista, kažem vam, odsada me nećete vidjeti dok

ne reknete: Blagoslovljen Onaj koji dolazi u ime Gospodnje!« (Mt 23, 37-39; Lk 10, 13-16; Mt 12, 41-42) Krist nije došao osuditi svijet, ostaviti ga nespasenim, ali je došao donijeti sud grijehu svijeta. Sud upravo tako donosi spasenje. Na tragu je to opet starozavjetnih proroka, posebice Jeremije koji donosi Božji sud nad svijetom, nad izraelskim narodom zbog grijeha.

Upravo je to razlog zašto se Krist uspoređuje sa Sinom Čovječjim iz Knjige proroka Daniela (7), napose u Mk 14, 61-64: »Veliki ga svećenik ponovno upita: 'Ti li si Krist, Sin Blagoslovljenoga?' A Isus mu reče: 'Ja jesam! I gledat ćete Sina Čovječjega gdje sjedi zdesna Sile i dolazi s oblacima nebeskim.' Nato veliki svećenik razdrije haljine i reče: 'Što nam još trebaju svjedoci? Čuli ste hulu. Što vam se čini?' Oni svi presudiše da zaslužuje smrt.« U proroka Daniela Sin Čovječji nema silaznu, nego uzlaznu putanju: »Gledah u noćnim viđenjima i gle, na oblacima nebeskim dolazi kao Sin čovječji. On se približi Pradavnome i dovedu ga k njemu. Njemu bi predana vlast, čast i kraljevstvo, da mu služe svi narodi, plemena i jezici. Vlast njegova vlast je vječna i nikada neće proći, kraljevstvo njegovo neće propasti.« (Dn 7, 13-14) On nije onaj koji dolazi s neba, nego onaj koji uzlazi sa zemlje. Taj je njegov uzlazak sa zemlje izraz pobjede nad zlom, nad onim četirima kraljevstvima. Krist prepoznaje sebe u tom neobičnom liku, Sinu Čovječjem, te time naznačuje da je i njegov navještaj Kraljevstva obračun sa zlom, s grješnim silama ovoga svijeta. Taj je obračun lišen svakoga nasilja, politikantstva. On se događa na jednoj posve drugoj razini, na razini ljubavi, oprosta i milosrđa. Stoga je Crkva prepoznala upravo u Isusu Kristu onoga patničkoga Slugu Jahvina koji svojom nedužnom patnjom donosi oslobođenje od grijeha.

To vrijedi i za druge zgrade iz Kristova života. Njegov ulazak u Jeruzalem naznačuje ispunjenje obećanja Božjega konačnoga povratka na Sion, a time pobjedu nad grijehom. Posljednja večera s učenicima naznačuje da se u Kristovu životu događa oslobođenje iz egzila, iz sužanjstva, sužanjstva grijeha.

Ovdje ne možemo ići u detalje Pavlovih poslanica, ali dovoljno je samo spomenuti neke tekstove koji jasno naznačuju kako Pavao tumači Kristovu smrt kao smrt za grijeh. To posebno dolazi do izražaja u njegovu izvješću o Kristovu uskrsnuću: »Doista, predadoh vam ponajprije što i primih: Krist umrije za grijeh naše po Pismima.« (1 Kor 15, 3) Ili u Poslanici Galaćanima: »Krist nas otkupi od prokletstva Zakona, postavši za nas prokletstvom – jer pisano je: Proklet je tko god visi na drvetu – da u Kristu Isusu na pogane dođe blagoslov Abrahamov: da Obećanje, Duha, primimo po vjeri.« (Gal 3, 13-14)

4. Crkva – »Crna sam, lijepa sam.«

Ako to vrijedi za Krista, onda to vrijedi i za zajednicu onih koji nasljeđuju Isusa Krista. To nije zajednica u kojoj se grijesi ispričavaju, relativiziraju, nego zajedni-

ca u kojoj se jasno priznaju, ma, ako tako možemo reći, detektiraju grijesi ovoga. Ili, kako piše Chesterton, Crkva je »jedina stvarnost koja sprječava da grijeh bude skriven«. ¹⁰ Posebno se ta misao provlači u Prvoj Ivanovoj poslanici koja sažima rečeno: »Reknemo li da grijeha nemamo, sami sebe varamo i istine nema u nama. Ako priznamo grijeh svoje, vjeran je on i pravedan: otpustit će nam grijeh i očistiti nas od svake nepravde. Reknemo li da nismo zgriješili, pravimo ga lašcem i riječi njegove nema u nama.« (1 Iv 1, 8-10) Navedena je misao prisutna i u poslanici Kološanima u kojoj se o spasenju razmatra kao oslobođenju od kraljevstva tmina i oproštenju grijeha: »S radošću zahvaljujući Ocu koji vas osposobi za dioništvo u baštini svetih u svjetlosti. On nas izbavi iz vlasti tame i prenese u kraljevstvo Sina, ljubavi svoje, u kome imamo otkupljenje, otpuštenje grijeha.« (Kol 1, 12-14)

U tom smislu može se reći da Crkva, kao zajednica vjernika, i danas u kulturi isprika i relativiziranja grijeha treba sa svojom silinom i jasnoćom, sa svetom srdžbom, sa svetom biblijskom mržnjom upozoravati i držati budnom svijest o grijehu, grijeh proglasiti grijehom, odnosno donositi sud o grijehu jer Bog sudi grijeh, Krist donosi sud nad grijehom ovoga svijeta. U tom smislu i sakrament pomirenja mora biti sud nad grijehom, jasno označivanje grijeha kao takvoga. Upravo tako, imajući u vidu takav pristup grijehu, Crkva može biti zajednica Božjega oprosta, milosrđa i milosti. Jedino na takav način ona može donositi Božji oprost ovom svijetu, naviještati mogućnost uvijek novoga početka s Bogom, mogućnost povratka *izgubljenih sinova i kćeri* nebeskom Ocu. Inače nema oprosta, kako smo pokazali zajedno s Lewisom, time samo podržavamo grijeh, dopuštamo grijehu da on nesmetano djeluje u našim životima. U tom smislu milosrđe je bez suda nad grijehom jeftino milosrđe koje ne samo da ne raskrinkava zlo nego i uzrokuje novi vrtlog zla. Stoga Crkva i njezini službenici moraju i trebaju biti *sudci* grijeha, možda danas više nego prije, kad se grijeh relativizira.

Ali s druge su pak strane kršćani sudci nad grijehom poput Isusa Krista. Kao što Izrael nosi grijeh svijeta, kao što Krist nosi grijeh svijeta, tako i Crkva i njezini svećenici. Sud nad grijehom jest sud koji se tiče same Crkve, koji pogađa samu Crkvu koja o grijehu ne govori suzdržano, nego ona sama nosi grijeh svijeta, ona sama supati s grijesima svijeta, ona sama osjeća svu dramu i nepodnošljivost grijeha. Da Crkva ne može govoriti suzdržano, proizlazi također iz njezine prirode. Crkva je oprana od svojih ljaga, ona živi od Kristova oprosta. Crkveni će oci zato s pravom govoriti o Crkvi kao čistoj bludnici, kao *crnoj i lijepoj*, dakle kao onoj koja nikad ne smije zaboraviti svoju prošlost, svoju *crninu*, čija je ljepota u Božjem mi-

¹⁰ G. K. CHESTERTON, *The Catholic Church and Conversion*, Wheathampstead – Hertfordshire, 1960., str. 103.

losrđu i oprost. ¹¹ U njoj uvijek treba odjekivati ono Pavlovo: »Nekoć bijaste.« (Ef 2, 11; Gal 1, 13; 1 Pt 1, 14. 18) Na tom tragu Crkva kao zajednica grješnika ¹² treba u svojoj sredini biti mjesto *nemilosrdnoga* obračuna i raskrinkavanja grijeha, u njoj bi samoj trebalo, da se opet poslužimo biblijskom slikom, dolaziti do izražaja kako je njezina ljepota upravo u činjenici milosrdnoga obasjavanja crnine vlastita grijeha. Jer ako Crkva u sebi samoj nije više zajednica ozbiljnoga suočavanja s grijehom, tada je ona licemjerna. Poziva svijet na obraćenje od grijeha, a sama to ne čini, o čemu svjedoči i povijest Crkve. Dovoljno je samo spomenuti najnovije pedofilske skandale u Crkvi. Stoga je danas potrebna takva Crkva, Crkva koja se *usuđuje sama poniziti*, kako piše Jacques Servais navodeći Hansa Ursa von Balthasara: »'Nesumnjivo je postojalo vrijeme kad su Crkva i kršćani mogli prilagođavati se uz pomoć razborite apologetike, koja je pokrivala neke vidove stvari«, ali danas je »sablaznjivo upravo to kad Crkva želi pod svaku cijenu skriti ono što svakoga bode u oči, a što ona odbija priznati.' Toj je sablazni, koja proizlazi iz osrednjosti, licemjerja i laži velik lijek Crkva koja se usuđuje sama poniziti! 'Samo se poniznošću može sablazan izbrisati.'« ¹³ Jedino će takva Crkva, Crkva koja u sebi samoj živi oproštenje *grijeha*, ponizna Crkva u kojoj će zlo svijeta biti najočitije, moći donositi u svijet novost Božjega milosrđa i oprosta, novost iz koje proizlazi novost osvjettljenja grijeha ovoga svijeta, čija je logika adamovska, logika skrivanja. Jer svijet ne će nikad upoznati svu razornost grijeha dokle god ne povjeruje u Isusa Krista (Iv 16, 8-9).

Naposljetku i sama Crkva, poput Isusa Krista, svojim navještajem o grijehu i milosrđu mora računati i na patnju, progonstvo, ismijavanje i izrugivanje današnje *kulture isprika*. U konačnici, Crkvi je najavljeno da će se ona uvijek, a posebice pri drugom dolasku Isusa Krista, morati suočiti sa *Čovjekom bezakonja, Sinom propasti, Protivnikom* (2 Sol 2, 3-4), čija je uloga upravo da zlo i grijeh relativizira.

Zaključno možemo reći: nasuprot povijesti izraelskoga naroda mogli bismo reći da se u Crkvi upravo zbog Božjega spasenja u Isusu Kristu, zbog izobilne milosti, još radikalnije razotkriva i sam grijeh, i u Pavlovo vrijeme i sada: »Ali gdje se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost: kao što grijeh zakraljeva smrću, da tako i milost kraljuje pravednošću za život vječni po Isusu Kristu Gospodinu našem.« (Rim 5,

¹¹ Vidi H. U. von BALTHASAR, *Casta meretrix*, u: *ISTI, Sponsa Verbi*, Einsiedeln, 1961., str. 203.-305.

¹² O toj temi vidi E. CASTELLUCI, »Očitovat ću u njima svoju svetost narodima.« (Ez 28, 25). Misionarska vrijednost Crkve, u: *Međunarodni katolički časopis Communio* 39(2013.)118, str. 47.-57.; H. SCHÖGEL, Svetost i grješnost Crkve. Moralno-teološke perspektive, u: *Međunarodni katolički časopis Communio* 39(2013.)118, str. 58.-66.

¹³ J. SERVAIS, *Ispovijest casta meretrix*, u: *Međunarodni katolički časopis Communio* 39(2013.)118, str. 78.

20-21) Zato je Crkva *božanski detektiv, pas tragač*, koji od nas želi ispovijed grijeha, koji nas goni da priznajemo svoja zlodjela kako bi nam bilo oprošteno, kako piše Chesterton. Da, Crkva je zaista, nastavlja Chesterton, *nemilosrdno milosrdna*, ona je »poput nepopustljiva psa tragača koji traga za našim grijesima, ali traga da nas time spasi, a ne da nas ubije«¹⁴. Na taj način čovjek koji u Crkvi priznaje da je grješnik pred Bogom zadobiva svoje istinsko dostojanstvo.

¹⁴ G. K. CHESTERTON, *A Miscellany of Men*, Freeport – New York, 1969., str. 278s.

**»IF WE SAY THAT WE HAVE NOT SINNED, WE MAKE HIM A
LIAR AND HIS WORD IS NOT IN US.« (1 JOHN 1:10)
ON THE DIGNITY OF MAN THE SINNER**

Ivica Raguž*

Summary

The article reflects on the reality of sin, approaching it from the opposite side of today's attitude toward sin, which prevails outside, but often within the Church as well. The first part provides an overview of the state of modern discourse on sin. It is primarily marked by what the author terms the excuse culture, in which man does not want to face the fact of sin and, consequently, does not want forgiveness. There are three reasons for this state: the crisis of Christian faith in God who is different from man and demands something from him, the crisis of the contents of faith that causes relativization of sin, and the weakness of the Church, stemming from this relativization, which puts it in danger through mitigating and frivolous gestures of mercy to confirm its weakness, that is, to fail to take itself seriously. In such a climate, people are no longer asking for forgiveness, which makes them seriously confront and recognize their own sin, but instead they seek excuses. Excuses do not take sin seriously, as if it never happened. True forgiveness and mercy, however, demand recognition and serious confrontation with sin. The second part analyzes the notion of sin in the Old Testament. Many places in the Bible affirm a completely opposite approach to sin to that of the excuse culture. The history of sin begins in the chosen people precisely because of the fact they were chosen, and in them congregates the sinfulness of mankind. The people of Israel have a strong awareness of sin, without making excuses and relativizing sin. On the other hand, the chosen people is the place of God's promises of salvation, awareness and experience of God's special, great, and radical love, mercy, and forgiveness of sins. The third part of the article shows the New Testament image of sin and Christ's approach to sin. The arrival and proclamation of Jesus Christ has sin as the central theme, and is understood in the wake of the Old Testament history of salvation. From the standpoint of the Old Testament, Christ is seen as the one who takes on and destroys the sin of the world, as the suffering Servant of the Lord, and as the Son of Man

* Assoc. Prof. Ivica Raguž, Ph. D., Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, P. Preradovića 17, 31400 Đakovo, Croatia, ivica.raguz@os.t-com.hr

with whom comes the final showdown with evil. In his public ministry, there is no sign of relativizing and excusing sin, but the unmasking of sin, without embellishing, to lead man to repentance. The fourth part of the article discusses the need and importance of the mission of the Church, always aware of its own sinfulness and holiness, to expose and with holy anger warn of sin, and to proclaim the novelty of God's forgiveness and mercy, because it lives forgiveness in itself. Man who in the Church recognizes himself a sinner before God gains his true dignity.

Keywords: *sin, excuse, mercy, C. S. Lewis, forgiveness, reconciliation, the Church.*